

ΑΥ 2.6

ΠΑΝΟΣ ΠΑΤΟΝΙΔΗΣ
"ΜΗΝ ΠΕΘΑΝΕΙΣ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΩΡΑ ΣΟΥ"

Το καινούριο μυθιστόρημα του Γιεφτουσένκο

Μια πρώτη γεύση του καινούριου μυθιστορήματος του Ευγένι Γιεφτουσένκο "Μην πεθάνεις πριν την ώρα σου" είχαμε πάρει το Νιόβρη του 1992. Είμασταν τότε στη Νέα Υόρκη, ο Ζένια δίδασσε ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Τούλσα κι' ο Κύπριος φίλος μας (καταβολές ελληνικές και Τούρκικες) Τζελάλ Καντίρ, καθηγητής της συγκριτικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Ουλαχόμα, μας προσιάλεσε όλους στο σπίτι του για την Μέρα των Ευχαριστιών. Ήταν εκεί κι η γερουσιαστίνα της Πολιτείας Πέννυ Ουίλλιαμς, που ένιωθε ξένη μέσα στην ατμόσφαιρα που δημιουργήσαμε. Καταιγισμός οι ερωτήσεις μας προς τον Ζένια για τη μεγάλη του πατρίδα που καταποντιζόταν μπροστά στα μάτια μας. Εκεί, θυμάμαι, γύρω από ένα πελώριο τζάκι, που έκαιγε συνέχεια, ο Ζένια έβγαλε κάποια στιγμή από την τσέπη του ~~μ~~ ένα κομμάτι χαρτί και μας διάβασε ένα ποίημα, που μόλις είχε τελειώσει και το είχε μεταφράσει μάλιστα ο ίδιος πρόχειρα στ' αγγλικά. Δεν το απαγγείλε, απλώς το διάβασε, με το κεφάλι σκυφτό, σε βαθειά περισυλλογή κι' έβλεπε τα χρόνια - δεν είχε φτάσει ακόμα τα 60 - πως είχαν γίνει ένα αβάστακτο βάρος.

"Η Ρωσία, έλεγε το ποίημα, έχασε την Ρωσία μέσα στην Ρωσία. Η Ρωσία ψάχνει για τον εαυτό της. Είναι αλήθεια πως δεν υπάρχουμε πια, πως δεν έχουμε γεννηθεί ακόμα; Είναι τόσο οδυνηρό να ξαναγενιέσαι"

Υπήρχε πολύς σπαραγμός, σ' εκείνο το ποίημα κι' η μόνη μας αντίδραση, θυμάμαι, ήταν να κρατήσουμε και την αναπνοή μας ακόμα και ν' αφήσουμε την φωτιά μόνη στο σιγομουρμούρισμά της.

Την σιωπή την έσπασε ο Τζελάλ, που ξαναγέμισε τα ποτήρια, πήρε από το τραπέζι ένα φάνελο, τον έδωσε του Ζένια και τον παρακάλεσε να συνεχίσει. Τότε ο Ζένια σηκώθηκε, όρθωσε το πανύψηλο κορμί του και μας εξομολογήθηκε πως έγραφε μυθιστόρημα και πως μερικές σελίδες του είχαν μεταφραστεί ήδη στ' αγγλικά. Ετοιμός, είπαμε εμείς κι' ο Ζένια όρθιος τώρα, με γεμάτη φωνή, σε στυλ απαγγελίας αυτή τη φορά, άρχισε να διαβάζει. Το κείμενο ήταν πεζό, οι εικόνες όμως που ξεπηδούσαν από μέσα είχαν τέτοια πλαστικότητα, έβγαιναν σε τέτοιες ψηλές κορφές, που είχαμε την αίσθηση πως παρακολουθούμε ρεσιτάλ ποίησης. Είχε διαλέξει τις σελίδες όπου μιλούσε για το οδόφραγμα που είχε στηθεί στο πραξικόπημα της 19ης του Αυγούστου του προηγούμενου χρόνου, του 1991, μπροστά στον Λευκό Οίκο της Μόσχας. Δεν ήταν όμως το χρονικό των ημερών εκείνων που έδινε. Εδώ ο Ζένια λειτουργούσε και σαν ποιητής, που αναζητούσε την ψυχή των πραγμάτων και σαν στοχαστής, που έτεμνε κι' έβλεπε μπροστά και σε βάθος και σαν Πολίτης, που είχε ενεργοποιήσει όλες του τις κεραιές στο έπακρο κι' είχε απλώσει σε κοινή θέα την αιμασσούσα καρδιά του. Είχε οπωσδήποτε ολοζώντανες μαρτυρίες να καταθέσει για τα δραματικά εκείνα γεγονότα γιατί βρισκόταν πλάι στον Γιέλτσιν στο οδόφραγμα, στις πρώτες γραμμές της αντίστασης, προτίμησε όμως παρά το νωπό των πραγμάτων ν' αποτολμήσει μια κατάδυση και μια πρόσωπο με πρόσωπο αντίκρυση των οδυνηρών αντιφάσεων μέσα στις οποίες είχε βρεθεί η χώρα του. Στα χρόνια της περεστρόικα ο Ζένια είχε ριχτεί μ' ενθουσιασμό στον στίβο των αλλαγών, που είχε εγκαινιάσει ο Γκορμπατσώφ. Εκείνα τα χρόνια είχε αναδειχθεί βουλευτής κι' είχε διαδραματίσει σοβαρό ρόλο σαν φορέας του κλίματος της ανανέωσης μέσα στις γραμμές της Ένωσης Συγγραφέων. Προσωπικά τον είχα γνωρίσει πολύ πιο πριν στην δεκαετία του '60, όταν γέμιζαν τα

στάδια για ν' ακούσουν τους οργισμένους ποιητές να θρυμματίζουν την κατεστημένη σκέψη.

Στο μυθιστόρημα του ο Ζένια αναφέρει, ότι ο Γιορμπατσώφ, όντας πια Γενικός Γραμματέας του Κόμματος του τηλεφώνησε μια μέρα και του είπε, έτσι απλά, πως ξαναδιάβαζαν με την Ραΐσα την ποίηση του κι' ανακάλυπταν πολλά που τους θύμιζαν τα φοιτητικά τους χρόνια. "Είμαστε εξ' άλλου της ίδιας γενιάς - του είχε πει -. Ζήσαμε κομμάτι του πολέμου, τραγουδήσαμε στο σχολείο τραγούδια για τον Στάλιν. Η ποίηση σου μας βοήθησε τότε να ξανασκεφτούμε..."

Ο Γιορμπατσώφ όπως προβάλλει μέσα από τις σελίδες του βιβλίου είναι πολυδιάστατος. Ο συγγραφέας τον βλέπει ένα κράμα του γιου του Αγρότη με την κοινή λογική και του κομματικού "Απαράτσι" που ανεβαίνει. Σε κάποιο σημείο παρεμβαίνει κι' ο Ζαχάρωφ, παρ' όλο που είχε φύγει πριν από το πραξικόπημα. Κάπου λέει ο συγγραφέας. "Ο γιός του Αγρότη, εγγονός δυο ανθρώπων που είχαν συλληφθεί, αισθάνθηκε λύπη για τον Χρουσιώφ, που είχε ανατραπεί με τέτοιο άτσαλο τρόπο - εξάλλου είχε βγάλει τόσους και τόσους από τις φυλακές. Ο "Απαράτσι" που ανέβαινε βιάστηκε να δηλώσει πίστη στον Μπρέζνιεφ - δεν είχε χρόνο να χάνει".

Ο γιός του Αγρότη στις στιγμές των μεγάλων αποφάσεων συζητά με τον "Απαράτσι", επικρίνει, επιτίθεται, κι' εκείνος προσπαθεί να αιτιολογήσει τις πράξεις του. Εντυπωσιακός είναι ο διάλογος όταν πιεζόταν ο Γιορμπατσώφ από τους σκληροπυρηνικούς να επαναφέρει τόνομα του Στάλιν στην πόλη του Βόλγα.

"Μην τολμήσεις να το κάνεις - του λέει ο γιός του Αγρότη -. Κανένας δεν θα γλυτώσει τότε από τις φυλακές".

"Ο Γιορμπατσώφ, λέει κάπου ο Ζένια, υπήρξε ο πρώτος σ' ολόκληρη την ιστορία της ρωσικής αυτοκρατορίας που επέτρεψε όχι μόνο να τον επικρίνουν αλλά και να τον υβρίσουν."

Στο εξώφυλλο της αγγλικής έκδοσης του μυθιστορήματος ο Γιορμπατσώφ γράφει:

"Είναι με μεγάλη χαρά που συστίνω το καινούριο μυθιστόρημα του Ευγένι Γιεφτουσένκο. Για χρόνια πολλά βρισκόταν στις εμπροσθοφυλακές των αγώνων της διανόησης γύρω από τα προβλήματα της χώρας και της ανθρωπότητας. Στο μυθιστόρημα μιλά και πάλι σαν πολίτης αλλά και σαν καλλιτέχνης αναζητώντας να βρει λύσεις στα καίρια προβλήματα της ύπαρξης".

Στην καναδική έκδοση του βιβλίου ο κριτικός Μακλήν γράφει:

"Με την έφεση του προς την επική τραγωδία και την πολυδιάστατη πρόζα ο Γιεφτουσένκο γίνεται ένας εμφανής κληρονόμος μιας λογοτεχνικής παράδοσης, που πηγαιίνει πίσω σε τέτοιες μορφές όπως είναι ο Ντοντογιέφσκι κι' ο Πούσκιν".

Το μυθιστόρημα κυκλοφόρησε το 1995. Στις 20 του Γενάρη του ίδιου χρόνου, ενώ το βιβλίο βρισκόταν στο τυπογραφείο, ο Ζένια έγραψε σύντομο επίλογο, όπου υπογράμμιζε τα λόγια της ηρωίδας του εκεί στο οδόφραγμα, ~~στον Λευκό Θίνα~~, τις κρίσιμες στιγμές. "Οι επαναστάσεις, είπε, συλλαμβάνονται από τους ουτοπιστές, ειτελούνται από τους φανατικούς και γίνονται αντικείμενο ειμετάλλευσης από τους τυχοδιώκτες".

"Είχε ανασύρει το απόφθεγμα του Τόμας Καρλαϋλ.

Πώς μπορούσα, λέει ο Ζένια, να υποθέσω τότε, ότι ο Γιέλτσιν με τον οποίο είχα σταθεί πλάι - πλάι αντιμέτωπος με τα τανκς θα έστελλε τα ίδια εκείνα τανκς ενάντια στο κτίριο της Βουλής;"

"Τώρα η Ρωσία, προσθέτει, δεν βρίσκεται πουθενά. Εν τούτοις αυτό είναι ίσως καλύτερο από του να καταλήγαμε πίσω από τα συρματοπλέγματα του παρελθόντος". Και συνεχίζει: "Εξακολουθώ ακόμα να

πιστεύω ότι δεν ανεβήκαμε μάταια στα οδοφράγματα". Το μυθιστόρημα δεν ακολουθεί ορθόδοξη πορεία. Από τις σελίδες του παρελάνουν πρόσωπα, καταστάσεις, ιδέες, γίνονται τολμηρές βυθο-σιοπήσεις, ανασύρονται σε κάθε βήμα οι αντιφάσεις, η διάσταση λόγων και έργων στην σοβιετική κοινωνία. Το αυτοβιογραφικό στοιχείο είναι έκδηλο. Μερικοί χαρακτήρες δεν έχουν όνομα, είναι κατά κάποιο τρόπο σύμβολα που προσδιορίζουν μια ολόκληρη συνομοταξία ανθρώπων. Αξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται όλοι αυτοί οι κόσμοι είναι τα γεγονότα του Αυγούστου του 1991, που διαδραμάτισαν τον ρόλο του καταλύτη στην σοβιετική κοινωνία. Το νυστέρι του Γιεφτουςένκο δεν φείδεται κανενός, τέμνει, φτάνει στον πάτο. Οι παρατηρήσεις του, οι αναλύσεις του, έχουν το στίγμα ενός ξύπνιου μυαλού. Υπάρχουν σελίδες, που θα μπορούσαν να σταθούν σαν αμιγής ποίηση. Με πόσο λυρισμό λ.χ. σκιαγραφείται η ηρωίδα, που όλη της η ζωή καταναλίσκεται σε μια ανιδιοτελή αγάπη και που χάνει τη ζωή της εκεί στο οδοφράγμα σε μια πράξη αυτοθυσίας. Κι' εκείνος ο νεαρός πάλι, ο τανκίστας στρατιώτης από το Τατζικιστάν, που συνομιλεί με τα γάργαρα νερά του καταρράκτη κι' η γιαγιά του, η πιο ωραία γυναίκα του βουνίσιου χωριού της. Χάθηκαν κι οι δυο στο βουνίσιο ποτάμι.

Κυκλοφορεί πολλή θλίψη μέσα στις σελίδες του μυθιστορήματος. Αιόμη και το σατιρικό στοιχείο, που διαπερνά το βιβλίο απ' άκρη σ' άκρη είναι μου φαίνεται εκεί για να υπογραμμίσει αυτή την θλίψη.

Συμπτωματικά τις μέρες που τέλειωσα το μυθιστόρημα του Ευγένι Γιεφτουςένκο έπεσε στα χέρια μου το ημερολόγιο του Γιούρι Ναγκίμπιν, ενός άλλου μεγάλου των ρωσικών γραμμάτων, που έφυγε τον Ιούνιο του 1994. Διατηρούσα στενή επαφή και με το Ναγκίμπιν, είχε έρθει μάλιστα και στην Κύπρο με πρόσκληση μου κι' είχε γράψει για το νησί και τον χαιρόμασταν πάντα για το ανοικτό του πνεύμα, το πηγαίο του χιούμορ και την ζωντάνια του. Πεζογράφος από τους λίγους, μάστορας του μικρού είδους, του διηγήματος, σεναριογράφος, ~~ο φίλος μας~~ κατείχε μια σημαντική θέση στην λογοτεχνία της μεγάλης του πατρίδας. Και να τώρα πρόσωπο με πρόσωπο με το προσωπικό του ημερολόγιο, που κρατούσε από χρόνια πολλά και που εν ζωή ακόμα είχε αποφασίσει να εκδόσει γράφοντας μάλιστα και πρόλογο στην έκδοση. Πόση θλίψη, πόσο βαρειά σέρνει τα βήματα του. Υπάρχει κάπου μια καταχώρηση και δεν είναι των εντελώς τελευταίων χρόνων, όπου λέει:

"Εκεί στην Δύση σε κυκλώνουν θανάσιμοι κίνδυνοι, εδώ σε μας την ύπαρξη μας την χαρακτηρίζει μια αργή πορεία προς την αυτοκτονία". Δεν είναι λοιπόν μεμονωμένο το φαινόμενο της θλίψης. Πάει βαθειά κι εκτείνεται στον χρόνο και χωρίς αμφιβολία αντανάκλα την σοβιετική κοινωνία όπως διαμορφωνόταν σταδιακά στα χρόνια της ύπαρξης της.

Τον Ζένια τον είδα τελευταία φορά τον περασμένο Οκτώβρη. Στη Νέα Υόρκη αυτή την φορά. Ζούσε μόνος κάπου κοντά στο Κούινς Κόλνιτς όπου είχε προσληθεί για μια σειρά διαλέξεις. Η σύζυγος του, η Μάσια και τα δυο πιο μικρά παιδιά βρίσκονταν στην Τούλσα. Εκείνος ήταν συνέχεια σε κίνηση. Μόλις είχε επιστρέψει από την Κοπεγχάγη, σε μια βδομάδα θάφευγε για το Παρίσι, θα επέστρεφε και γύρω στα Χριστούγεννα θα πήγαινε στην Γερμανία, Τσεχία όπου και θα γιόρταζαν με την Μάσια τα δεκάχρονα του γάμου τους. Η δεύτερη κι η τρίτη σύζυγος, του είχαν δώσει από ένα γιό. Η πρώτη, η ποιήτρια Μπέλλα Αχμαντούλινα, του άφησε μόνο ωραίες αναμνήσεις. Γενικά, είναι η αλήθεια, διατηρούσε πολύ καλές σχέσεις και με τις

τέσσερις συζύγους.

Στην Ρωσία πηγαίνει συχνά, 4,5 φορές τον χρόνο, και κάθε Σάββατο παρουσιάζει δικό του πρόγραμμα στο δεύτερο κανάλι της Μοσχοβίτικης τηλεόρασης. Μας διηγήθηκε και μίαν πρόσφατη ιστορία, μίαν εμπειρία του στην Ζιμά, την πολιτειούλα της Σιβηρίας όπου γεννήθηκε κι όπου ζει ακόμη η μητέρα του. Πήγε λοιπόν στα παλιά λιμέρια κι' ανακάλυψε ότι ο ισχυρός άντρας της Ζιμά που ελέγχει και την αστυνομία και τα πάντα, ο αρχιμαφιόζος με δυο λόγια, ήταν ένας πρώην οδηγός φορτηγού. Πλησίασε τον Ζένια και του είπε:

" Θα κάνω το σπίτι όπου γεννηθήκατε μουσείο".

- Το τρελλό της υπόθεσης - συνέχισε ο Ζένια - είναι ότι το καινούριο φρούτο της ρωσικής κοινωνίας εξακολουθεί να ζει στο παλιό του φτωχικό σπίτι ενώ όλοι οι τριγύρω του μάζεψαν λεφτά, έκτισαν επαύλεις.

• Προτιμούσε όμως ο Ζένια να μη ανασιαλίσουμε πολύ τα της σημερινής Ρωσίας.

- Οτι και να πεις είναι ο καιρός των τσακαλιών - έλεγε και ξανάλεγε - κι η κουλτούρα ~~είναι~~ κι' οι άνθρωποι της εξοστρακίστηκαν.

Ο ίδιος όμως είχε τα σχέδια του, ήταν γεμάτος ιδέες για ταινίες, βιβλία. Η φλόγα της δημιουργίας ήταν εκεί πανταχού παρούσα. Είχε έτοιμο σενάριο με αυτοβιογραφικά στοιχεία κι έψαχνε για χρηματοδότες κι' αν όλα πήγαιναν καλά θα ερχόταν κατά πάσα πιθανότητα και στην Κύπρο. Είχαν περάσει είκοσι σχεδόν χρόνια από την επίσκεψη του στο νησί και ζούσε ακόμα με την μνήμη της "Περιστερώνας" που την είχε γράψει σε μια στιγμή μεγάλης ευφορίας αμέσως μετά την συνάντησή του με τον μισοπαράλυτο πρόσφυγα ποιητή Παύλο Λιασίδη και την εικόνα που αντίκρισε της νεκρής πόλης της Αμμοχώστου.

Είχε φέρει μαζί του ο Ζένια σ' εκείνη την νεοϋρκέζικη συνάντηση κι' ένα δώρο για μας. Την βιντεοκασέτα της τελευταίας του ταινίας που δεν είχε βγει ακόμα στις κινηματογραφικές αίθουσες. Τίτλος: "Η κηδεία του Στάλιν" κι ανάμεσα στους ηθοποιούς η Βανέσσα Ρεντγκραϊήβ. Είναι ιστορικό γεγονός, ότι την μέρα της κηδείας του Στάλιν ο παραξυσμός κι' η υστερία μέσα στα πλήθη που συνέρρευσαν στην Κόκκινη Πλατεία είχαν φτάσει σε τέτοια ύψη που δεκάδες κι εκατοντάδες άνθρωποι ποδοπατήθηκαν, τσαλαπατήθηκαν, έχασαν την ζωή τους. Οι μαζικές αυτές σκηνές θυμίζουν εν πολλοίς ταινίες του μεγάλου Ρώσου Σκηνοθέτη Αϊζενστάιν. Γυρίσματα της ταινίας έγιναν και στις ντάτσες του Στάλιν και Μπέρια κι' οι επιάλτες των χρόνων εκείνων αναδύονται σαν βρυκόλακες. Μεσα απ' αυτή την ατμόσφαιρα ξαπνούν δυο νέα παιδιά που προσπαθούν να κρατηθούν απεγνωσμένα στην ζωή ονειροπολώντας.

Το μυθιστόρημα του Ευγένι Γιεφτουςένιο "Μην πεθάνεις πριν από την ώρα σου" κυκλοφορεί ~~εντός των ημερών~~ και στην Ελλάδα από το εκδοτικό "Δελφίни".

ΛΕΜΕΣΟΣ - ΚΥΠΡΟΣ

ΤΙΑΝ ΠΑΘΟΝΙΔΗΣ